

PATVIRTINTA

Lietuvos statistikos departamento
generalinio direktoriaus

2014 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. DĮ-46

GRYNUJŲ (NETO) SOCIALINĖS APSAUGOS IŠMOKŲ SKAIČIAVIMO METODIKA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Siekiant gauti su kitomis Europos Sąjungos šalimis (toliau – ES) palyginamą statistinę informaciją, socialinės apsaugos pajamos ir išlaidos skaičiuojamos pagal Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (toliau – ESSPROS) metodiką. Pagrindinis pagal ESSPROS parengtos statistinės informacijos rinkinys susideda iš kasmet renkamų duomenų apie socialinės apsaugos programų išlaidas, neatskaičius socialinių išmokų gavėjams priskaičiuotų pajamų mokesčių ir socialinio draudimo įmokų. Šios išlaidos yra laikomos bendrosiomis (bruto) išlaidomis.

2. Bendrųjų (bruto) duomenų apie socialinės apsaugos išlaidas nepakanka, nes ne visose šalyse gavėjams mokamos socialinės išmokos yra apmokestinamos pajamų mokesčiu ir socialinio draudimo įmokomis.

3. Grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų skaičiavimo metodika (toliau – metodika) parengta vadovaujantis ES statistikos tarnybos (toliau – Eurostatas) grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų modulio metodika (ribotasis metodas), paskelbta ESSPROS vadovo IV priede (*ESSPROS Manual, 2011 edition*).

4. Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos, apskaičiuotos pagal ribotąjį metodą, apima tą pačią išmokų gavėjų grupę kaip ir socialinės apsaugos išmokų bendrieji (bruto) duomenys.

5. Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos pagal išplėstinį metodą apima ne tik bendrųjų (bruto) socialinių išmokų gavėjų grupę, bet ir fiskalinių išmokų gavėjus, kurie nepatenka skaičiuojant bendruosius (bruto) duomenis.

II. TIKSLAS

6. Grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų skaičiavimo tikslas – išmatuoti mokesčių sistemos poveikį bendrosioms (bruto) socialinės apsaugos išlaidoms ir parengti statistinę informaciją, kuri yra labiau palyginama tarp šalių, apie grynąsias (neto) socialinės apsaugos išlaidas.

7. Pagrindiniai statistinės informacijos vartotojai – valstybės institucijos ir įstaigos, žiniasklaida, mokslo institucijos, Europos Komisija ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO).

III. PAGRINDINĖS SĄVOKOS

8. Metodikoje vartojamos sąvokos:

8.1. **Grynosios socialinės apsaugos išmokos (ribotasis metodas)** – socialinės išmokos, atėmus gyventojų pajamų mokesčius ir socialinio draudimo įmokas, kurias išmokų gavėjai sumokėjo nuo socialinių išmokų pinigais, pridėjus, jei taikytina, likutinę fiskalinę išmoką.

8.2. **Fiskalinės išmokos** – tai socialinė apsauga, teikiama mokesčių lengvatų, kurios būtų apibrėžiamos kaip socialinės apsaugos išmokos, jeigu būtų mokamos pinigais, forma. Neįskaičiuojamos mokesčių lengvatos, skatinančios socialinės apsaugos teikimą arba privačiojo draudimo planus.

8.3. **Likutinė fiskalinė išmoka** – fiskalinės išmokos visos vertės dalis, susijusi su apmokestinimo, taikomo socialinėms išmokoms, nuolaida (skirtingai nei dalis, susijusi su apmokestinimo, taikomo visų kitų rūšių pajamoms, nuolaida).

8.4. **Socialinės apsaugos programa** (pagal ESSPROS) – išskirtinių teisės aktų visuma, palaikoma vienos ar kelių institucijų, vadovaujančių socialinės apsaugos išmokų teikimui ir finansavimui.

IV. TEISINIS PAGRINDAS

9. Reglamentuojantys teisės aktai:

9.1. 2007 m. balandžio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) (OL 2007 L 113, p.3);

9.2. 2011 m. vasario 8 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 110/2011, kuriuo įgyvendinamos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) nuostatos dėl ESSPROS grynųjų socialinės apsaugos išmokų moduliui taikomų tinkamų duomenų perdavimo formatų, perduotinų rezultatų ir kokybės vertinimo kriterijų (OL 2011 L 34, p. 29);

9.3. 2011 m. kovo 17 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 263/2011, kuriuo įgyvendinamos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) nuostatos dėl išsamių duomenų rinkimo pagal ESSPROS grynųjų socialinės apsaugos išmokų modulį pradžios (OL 2011 L 71, p. 4).

V. TAIKOMOS KLASIFIKACIJOS

10. Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos klasifikuojamos:

10.1. pagal funkciją: liga ir (ar) sveikatos priežiūra, negalia, senatvė, našlystė, šeima ir (ar) vaikai, nedarbas, būstas, kitur nepriskirta socialinė atskirtis;

10.2. pagal tipą: piniginės išmokos (periodinės ir vienkartinės);

10.3. pagal charakteristiką: išmokas tikrinant ir netikrinant materialinės padėties.

VI. TIRIAMOSIOS VISUMOS (POPULIACIJOS) ELEMENTŲ APRĖPTIS

11. Statistinis vienetas – socialinių išmokų gavėjai pagal socialinės apsaugos programas.

12. Tiriamoji visuma – asmenys, gaunantys pajamų mokesčiu ir socialinio draudimo įmokomis apmokestinamas socialines išmokas.

13. Tyrimo teritorinis lygmuo – šalis.

14. Ataskaitinis laikotarpis – kalendoriniai metai.

VII. TAIKOMI METODAI

15. Atskiras statistinis tyrimas neatliekamas. Grynųjų (neto) socialinės apsaugos išmokoms skaičiuoti naudojami visų asmenų, gaunančių pajamų mokesčiu ir socialinio draudimo įmokomis apmokestinamas socialines išmokas, administraciniai duomenys.

16. Statistinė informacija rengiama klasifikuojant, grupuojant, agreguojant gautus administracinius duomenis.

17. Grynųjų (neto) socialinės apsaugos išmokų rodikliai skaičiuojami pagal metodikos X skyriuje pateiktas formules.

VIII. STATISTINIŲ DUOMENŲ SURINKIMAS IR APDOROJIMAS

18. Statistinių duomenų šaltiniai yra Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Sodra) pirminiai duomenys apie pašalpų gavėjus ir išlaidas pašalpoms, mokamoms pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą ir Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, ir Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI) pirminiai duomenys apie gyventojų gautas pajamas, sumokėtus gyventojų pajamų mokesčius bei priskaičiuotas socialinio draudimo įmokas ir grąžintas mokesčių permokas.

19. Sodros metiniai pirminiai duomenys pagal pašalpų gavėjus yra apjungiami su VMI duomenimis ir panaudojami išmokų (arba išmokų grupės) vidutiniams detaliesiems pajamų ir socialinio draudimo įmokų tarifams skaičiuoti (X skyrius).

IX. STATISTINIŲ DUOMENŲ KOKYBĖS UŽTIKRINIMAS

20. Prieš paskelbiant vartotojams metinius grynojų (neto) socialinės apsaugos išmokų rodiklius, atliekama gautų rezultatų kokybės analizė – palyginamos tiriamojo ir ankstesnio laikotarpio statistinių rodiklių reikšmės, įvertinama mokestinės įstatyminės bazės pokyčių įtaka. Esant reikšmingiems (5 proc. ir didesniems) rodiklių pokyčiams, aiškinamasi jų pasikeitimų priežastys, jeigu reikia, tikslinama.

21. Statistinių duomenų kokybė, prieš paskelbiant juos vartotojams, kasmet vertinama Eurostato ekspertų duomenų patvirtinimo procedūros metu.

X. STATISTINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIAVIMO FORMULĖS IR KITI TEORINIAI PAAIŠKINIMAI

22. Socialinių išmokų, neapmokestinamų pajamų mokesčiais ir socialinio draudimo įmokomis, grynoji (neto) reikšmė bus ta pati kaip ir bendrųjų (bruto) socialinių išmokų reikšmė.

23. **Išmokos (arba išmokų grupės) vidutinis detalusis pajamų mokesčio tarifas (angl. *Average itemised tax rate – AITR*)** apibrėžiamas kaip šios išmokos gavėjų sumokėtų pajamų mokesčių suma padalinta iš visų išmokos gavėjų gautų apmokestinamųjų pajamų sumos:

$$AITR_i = \sum_{tu=1}^n TI_{i,tu} / \sum_{tu=1}^n I_{i,tu}$$

čia

$I_{i,tu}$ – i rūšies apmokestinamųjų pajamų suma;

$TI_{i,tu}$ – pajamų mokesčio, sumokėto už tas pajamas, suma;

i – pajamų rūšis arba kategorija;

tu – pašalpų gavėjas su i rūšies pajamomis;

n – pašalpų gavėjų skaičius su i rūšies pajamomis.

24. **Išmokos (arba išmokų grupės) vidutinis detalusis socialinio draudimo įmokos tarifas (angl. *Average itemised social contribution rate – AISCR*)** yra apibrėžiamas kaip šios išmokos gavėjų sumokėtų socialinio draudimo įmokų suma padalinta iš visų išmokos gavėjų gautų apmokestinamųjų pajamų sumos:

$$AISCR_i = \sum_{tu=1}^n SC_{i,tu} / \sum_{tu=1}^n I_{i,tu}$$

čia

$I_{i,tu}$ – i rūšies apmokestinamųjų pajamų suma;

$SC_{i,tu}$ – socialinio draudimo įmokų, sumokėto už tas pajamas, suma;

i – pajamų rūšis arba kategorija;

tu – pašalpų gavėjas su i rūšies pajamomis;

n – pašalpų gavėjų skaičius su i rūšies pajamomis.

25. Apmokestinamų socialinių išmokų grynoji (neto) reikšmė apskaičiuojama pagal formules:

Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos (ribotasis metodas) = bendrosios (bruto) socialinės apsaugos išmokos × (1 - AITR - AISCR) + likutinės fiskalinės išmokos.

Skaičiuojant grynąsias (neto) socialines apsaugos išmokas į likutines fiskalines išmokas atsižvelgiama tik tada, jei jos nebuvo įskaitytos tiesiogiai skaičiuojant AITR ir AISCR.

Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos (išplėstinis metodas) = Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos (ribotasis metodas) + fiskalinės išmokos.

26. Tuo atveju, kai išmokos gavėjas turi ir kitų apmokestinamųjų pajamų, skaičiuojant išmokos (arba išmokų grupės) AITR ir AISCR atsižvelgiama į visas ataskaitiniais metais gavėjo gautas apmokestinamąsias pajamas ir nuo jų sumokėtą gyventojų pajamų mokestį, socialinio draudimo įmokas bei gyventojų pajamų mokesčių mokėtinas arba gražintinas sumas.

27. Grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos apskaičiuojamos pirmiausia bendrąsias (bruto) išlaidas socialinėms išmokoms pagal socialinės apsaugos programas, funkcijas ir išmokas padauginant iš tos išmokos ar išmokų grupės AITR ir AISCR. Tada, gautos pajamų mokesčio ir socialinių draudimo įmokų sumos atimamos iš bendrųjų (bruto) socialinės apsaugos išlaidų pagal socialinės apsaugos programas, funkcijas ir išmokas. Gautas skirtumas, t. y. bendrosios (bruto) socialinės apsaugos išlaidos, atskaičius išmokų gavėjų sumokėtus pajamų mokesčius ir socialinio draudimo įmokas, ir yra grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos.

28. Parengiami tokie grynųjų (neto) socialinės apsaugos išmokų rodikliai:

28.1. grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos;

28.2. grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokoms.

XI. NAUDOJAMOS KOMPIUTERIŲ PROGRAMOS

29. Skaičiavimai atliekami naudojant *MS Office* programą *Access*. ESSPROS klausimynai pildomi *Excel* programa.

XII. VARTOTOJAMS PATEIKIAMAI REZULTATAI

30. Grynųjų (neto) socialinės apsaugos išlaidų statistiniai rodikliai skelbiami pagal Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtintą statistinės informacijos skelbimo kalendorių (osp.stat.gov.lt → Kalendorius):

30.1. Oficialiosios statistikos portale osp.stat.gov.lt → Rodiklių duomenų bazėje;

30.2. Leidinyje „Socialinė apsauga Lietuvoje“.

31. Metiniai grynųjų (neto) socialinės apsaugos išlaidų statistiniai rodikliai (N-2) kartu su patikslintais ankstesnių metų duomenimis, teikiami Eurostatui kasmet iki gruodžio 31 d. pagal Komisijos reglamento (ES) Nr. 263/2011 nuostatas, kokybės ataskaita – iki kitų metų sausio 31 d.

XIII. NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

32. *ESSPROS Manual. The European System of integrated Social Protection Statistics (ESSPROS)*, Luxembourg: 2011, <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/KS-RA-11-014-EN.pdf>

XIV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

33. Pasikeitus metodikoje nurodytiems teisės aktams, taikomos galiojančios šių teisės aktų redakcijų nuostatos.

Parengė

Justina Stefanovičienė

2014-01-31